samme sagsøger gør gældende mod forskellige sagsøgte, at det er ønskeligt at påkende dem samtidigt for at undgå, at der træffes uforenelige afgørelser i tilfælde af, at sagerne påkendes hver for sig.

2. Begrebet »erstatning uden for kontrakt« i konventionens artikel 5, nr. 3, skal betragtes som et selvstændigt begreb, der omfatter ethvert krav om, at en sagsøgt pålægges et erstatningsansvar, som ikke er knyttet til et »kontraktsforhold« i artikel 5, nr. 1's forstand.

En ret, der i henhold til artikel 5, nr. 3, har kompetence til at påkende den del af et krav, der støttes på reglerne om erstatning uden for kontrakt, har ikke kompetence til at påkende andre dele af samme krav, der støttes på andre regler.

RETSMØDERAPPORT
i sag 189/87*

I — Faktiske omstændigheder og retsforhandlinger

A — *Faktiske omstændigheder*

1) Hovedsagens forløb

Bankhaus Schröder, Münchmeyer, Hengst & Co., der drives under navnet HEMA, er en privat bank med hjemsted i Frankfurt am Main, som nu er i likvidation. Den har i Luxembourg grundlagt Bankhaus Schröder, Münchmeyer, Hengst International SA, som er et helejet datterselskab. Ernst Markgraf er prokurist i Bankhaus Schröder, Münchmeyer, Hengst & Co. i Frankfurt am Main. Han var på tidspunktet for de faktiske omstændigheder i sagen ansat i denne banks udlandsafdeling.

I tiden fra marts 1980 til juli 1981 afsluttede Athanasios Kalfelis ved Markgrafs mellemkomst og via Bankhaus Schröder, Münchmeyer, Hengst & Co., Frankfurt am Main, kasseforretninger og terminsforretninger i sølv med Bankhaus Schröder, Münchmeyer, Hengst International SA (dvs. banken i Luxembourg) og betalte i den anledning 344 868,52 DM til banken i Luxembourg.

Kalfelis' terminsforretninger endte med totaltab. Han anlagde herefter sag mod de to banker og mod Markgraf med den begrun-

* Processprog: Tysk.

delse, at disse ikke havde oplyst ham om risiciene ved terminsforretninger, at de havde fortiet for ham, at banken i Luxembourg havde forhøjet sine provisioner helt abnormt, og heller ikke havde indgået dækningsforretninger.

Under disse omstændigheder har han påstået de tre sagsøgte tilpligtet in solidum at betale ham 463 019,08 DM samt renter heraf. Han har gjort gældende, at de sagsøgte er erstatningsansvarlige efter reglerne om erstatning i kontrakt, fordi de har tilsidesat oplysningspligten, og efter reglerne om erstatning uden for kontrakt i BGB (Bürgerliches Gesetzbuch) §823, stk. 2, sammenholdt med §263 i StGB (Strafgesetzbuch) og §826 i BGB, fordi de har påført ham et tab ved en adfærd, der strider mod ærbarhed (sittenwidrig — gegen die guten Sitten, artikel 826 i BGB). Desuden har han gjort gældende, at der foreligger ugrundet berigelse, fordi de terminsforretninger, han havde afsluttet, ikke var bindende.

Bankhaus Schröder, Münchmeyer, Hengst International SA i Luxembourg har i alle instanser gjort gældende, at de tyske domstole ikke har international og stedlig kompetence. I første instans erklærede Landgericht i Frankfurt am Main sig kompetent i medfør af Bruxelles-konventionens artikel 5, nr. 3, da der var tale om erstatning uden for kontrakt, men frifandt de sagsøgte. Appelinstansen, Oberlandesgericht Frankfurt am Mains Sjette Afdeling for Cvile Sager stadfæstede ved dom af 23. januar 1986 dommen, for så vidt angik banken i Frankfurt am Main og Markgraf. Med hensyn til sagen mod banken i Luxembourg fandt Oberlandesgericht, at dens kompetence kunne grundes på artikel 6, nr. 1, i Bruxelles-konventionen, hvorefter en person, hvis der er flere sagsøgte, kan sagsøges ved retten i den retskreds, hvor en af de andre sagsøgte har bopæl. Med hensyn til realiteten gav den sagsøgeren medhold i påstanden om ugrundet berigelse, for så vidt angik et beløb på 185 188,98 DM. Oberlandesgericht antog nemlig, at forretningerne ikke var af bindende karakter, da der var tale om terminsforretninger, og sagsøgeren ikke havde status som handlende.

Såvel Kalfelis som Bankhaus Schröder, Münchmeyer, Hengst International SA har anket denne dom. Anden Afdeling for Civile Sager ved Bundesgerichtshof har ikke admitteret Kalfelis' anke, for så vidt som den er rettet mod Oberlandesgerichts frifindelse af Bankhaus Schröder, Münchmeyer, Hengst og Co., Frankfurt am Main, og mod Markgraf. I øvrigt har den admitteret såvel Kalfelis' anke som den anke, der er indgivet af Bankhaus Schröder, Münchmeyer, Hengst International SA Luxembourg,

2) Sagen for Bundesgerichtshof

Oberlandesgericht antog, at den havde kompetence, idet den gik ud fra, at betingelserne for anvendelse af artikel 6, nr. 1, i Bruxelles-konventionen var opfyldt. Bankhaus Schröder, Münchmeyer, Hengst International SA har for Bundesgerichtshof anført, at dette netop ikke er tilfældet; banken har i den forbindelse gjort gældende, at da

sagen principielt skal anlægges på det sted, hvor sagsøgte har bopæl, må artikel 6, nr. 1, i Bruxelles-konventionen, som fraviger dette princip, fortolkes snævert. Denne bestemmelse bør ifølge banken kun finde anvendelse i tilfælde, hvor kravene er indbyrdes sammenhængende, jfr. konventionens artikel 22, stk. 3, dvs., når der er tale om »krav, der er så snævert forbundne, at det er ønskeligt at behandle og påkende dem samtidig for at undgå uforenelige afgørelser i tilfælde af, at kravene blev påkendt hver for sig«.

A priori er Bundesgerichtshof ikke af denne opfattelse, men finder, at det, for at artikel 6, nr. 1, kan finde anvendelse, er tilstrækkeligt, at der er tale om de samme faktiske omstændigheder og i det væsentlige om ligeartede krav, som f. eks. ved solidariske skyldforhold. Bundesgerichtshof har imidlertid anført, at det forelagte spørgsmål ville være uden betydning, hvis de tyske retter kunne støtte deres kompetence på bestemmelserne i Bruxelles-konventionens artikel 5, nr. 3, hvorefter en person i sager om erstatning uden for kontrakt kan sagsøges ved retten på det sted, hvor skadetilføjelsen er foregået. Bundesgerichtshof har imidlertid rejst spørgsmålet, om begrebet erstatning uden for kontrakt er et selvstændigt begreb, som skal defineres på grundlag af konventionen, eller om begrebets indhold skal fastlægges under henvisning til den internationale privatret, der gælder for den ret, ved hvilken sagen er anlagt. Bundesgerichtshof synes ikke at udelukke, at de omtvistede faktiske omstændigheder kan anses for ansvarspådragende efter tyske retsregler om erstatning uden for kontrakt; så opstår der imidlertid det spørgsmål, om de tyske retter ligeledes har kompetence med hensyn til de krav, Kalfelis har gjort gældende under henvisning til, at der foreligger en tilsidesættelse af kontrakten samt ugrundet berigelse.

B — *Sagens retlige baggrund*

Bruxelles-konventionens artikel 2 bestemmer følgende:

»med forbehold af bestemmelserne i denne konvention skal personer, der har bopæl på en kontraherende stats område, uanset deres nationalitet, sagsøges ved retterne i denne stat«

I afsnit II afdeling 2 fastsættes der imidlertid »specielle kompetenceregler«. For det første bestemmer artikel 5:

»en person, der har bopæl på en kontraherende stats område, kan sagsøges i en anden kontraherende stat:

1. I sager om kontraktsforhold, ved retten på det sted, hvor den forpligtelse, der ligger til grund for sagen, er opfyldt eller skal opfyldes;

...

3. I sager om erstatning uden for kontrakt, ved retten på det sted, hvor skadetilføjelsen er foregået«.

For det andet bestemmer artikel 6:

»En person, der har bopæl på en kontraherende stats område, kan endvidere sagsøges:

1. Såfremt der er flere sagsøgte, ved retten i den retskreds, hvor en af de sagsøgte har bopæl;

...«

Under disse omstændigheder har Bundesgerichtshof forelagt Domstolen følgende spørgsmål:

»1) a) Skal Bruxelles-konventionens artikel 6, nr. 1, fortolkes således, at der skal være en indbyrdes sammenhæng mellem kravene mod de forskellige sagsøgte?

b) Såfremt spørgsmål a) besvares bekræftende: foreligger den indbyrdes sammenhæng mellem kravene mod de forskellige sagsøgte, der må kræves, for at artikel 6, nr. 1, kan finde anvendelse, allerede, når kravene i det væsentlige faktisk og retligt er ligeartede (almindeligt procesfællesskab), eller kan der kun antages at foreligge en indbyrdes sammenhæng, når det er ønskeligt at behandle og påkende dem samtidig for at undgå uforenelige afgørelser i tilfælde af, at kravene blev påkendt hver for sig (f. eks. i tilfælde af nødvendigt procesfællesskab)?

2) a) Skal begrebet 'erstatning uden for kontrakt' i Bruxelles-konventionens artikel 5, nr. 3, fortolkes selvstændigt i henhold til konventionen, eller skal det bedømmes efter den lovgivning, der til enhver tid skal anvendes (lex causae), og som fastlægges i henhold til den internationale privatret, der er gældende for den ret, ved hvilken sagen er anlagt?

b) Såfremt der er anlagt sag til erstatning på grundlag af såvel reglerne om ansvar uden for kontrakt som i kontrakt samt om ugrundet berigelse, giver Bruxelles-konventionens artikel 5, nr. 3, da som følge af kravenes indbyrdes sammenhæng hjemmel for et accessorisk værneting for de krav, der ikke støttes på reglerne om ansvar uden for kontrakt?«

Bundesgerichtshof's kendelse er registreret på Domstolens Justitskontor den 16. juni 1987.

I medfør af artikel 20 i protokollen vedrørende statutten for EØF-Domstolen er der den 24. august 1987 indgivet skriftlige indlæg af den tyske regering ved Christof Böhmer som befuldmægtiget, den 14. september 1987 af Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved Jörn Pipkorn, Kommissionens Juridiske Tjeneste, bistået af advokat Wolf-Dietrich Krause-Ablass, og af sagsøgeren i hovedsagen ved advokat Harald Aderhold, den 25. september 1987 af Den Italienske Republiks regering ved avvocato dello Stato Oscar Fiumara, og den 1. oktober 1987 af den britiske regering ved H. R. L. Purse, bistået af M. C. L. Carpenter, som befuldmægtigede.

På grundlag af den refererende dommers rapport og efter at have hørt generaladvokaten har Domstolen besluttet at indlede den mundtlige forhandling uden forudgående bevisførelse.

II — Sammendrag af de til Domstolen indgivne indlæg

Indledningsvis bemærkes, at parterne samt de forskellige regeringer og Kommissionen er enige om, at konventionen finder anvendelse på de faktiske omstændigheder i sagen. De er ligeledes enige om, at det tidspunkt, hvor sagen blev anlagt ved Landgericht Frankfurt am Main, bør være afgørende for prøvelsen af kompetencereglerne, og at den skæbne, der er blevet Kalfelis' krav til del i de forskellige instanser, er uden betydning for anvendelsen af kompetencereglerne.

A — *Fortolkningen af konventionens artikel 6, nr. 1*

1) *Sagsøgeren i hovedsagen* har gjort sig til talsmand for en objektiv fortolkning af artikel 6, nr. 1. Han har for det første gjort gældende, at det ikke er rigtigt, at Oberlandesgericht har begrundet sin kompetence med, at kravene er indbyrdes sammenhængende, således som Bundesgerichtshof hævder. Artikel 6 finder nemlig ifølge Kalfelis anvendelse, så snart flere personer sagsøges sammen og alene af den grund. Subsidiært har han forfægtet den opfattelse, at hvis der kræves en indbyrdes sammenhæng mellem de forskellige krav, for at artikel 6, nr. 1, kan finde anvendelse, er det tilstrækkeligt, at der foreligger et almindeligt procesfællesskab; der kræves ikke et nødvendigt procesfællesskab. Konventionens artikel 22 vedrører et andet tilfælde.

2) Den tyske, den italienske og den britiske regering samt Kommissionen er af den opfattelse, at der skal være en indbyrdes sammenhæng mellem de forskellige krav og følgelig også mellem de forskellige sagsøgte, for at bestemmelserne i artikel 6, nr. 1, kan finde anvendelse.

Den *tyske regering* har ligesom Kommissionen fremhævet nødvendigheden af, at dette kriterium, hvorefter der skal være indbyrdes sammenhæng mellem de forskellige krav, fortolkes selvstændigt inden for konventionens ramme. Selv om den tyske regering har gjort gældende, at reglen må fortolkes restriktivt, fordi der er tale om en speciel kompetenceregel, mener den dog, at det er tilstrækkeligt, at der var en retlig og faktisk sammenhæng mellem de forskellige krav mod de forskellige sagsøgte, da sagen blev anlagt, uden at denne betingelse må fortolkes for snævert. For så vidt anser den ikke henvisningen til konventionens artikel 22 for relevant.

Den *italienske regering* er af den opfattelse, at der skal være indbyrdes sammenhæng mellem de forskellige krav og mellem de forskellige sagsøgte, således som der f. eks. er mellem solidariske skyldnere. Den har i den forbindelse påberåbt sig Jenard-rapporten (EFT C 59 af 5.3.1979, s. 1), som ofte citeres i denne sammenhæng, og har anført, at et almindeligt procesfællesskab under disse omstændigheder er tilstrækkeligt. Den er i øvrigt af den opfattelse, at konventionens artikel 22 vedrører denne form for procesfællesskab og ikke det nødvendige procesfællesskab.

Den *britiske regering* har gjort gældende, at formålet med artikel 6, nr. 1, er at undgå, at der træffes indbyrdes uforenelige afgørelser, og at disse bestemmelser ikke er begrænset til de tilfælde, hvor der foreligger nødvendigt procesfællesskab. For at undgå, at princippet i konventionens artikel 2 udhules, mener den, at det må kræves, at kravene i det væsentlige er retligt og faktisk ligear-

tede, for at bestemmelserne i artikel 6, nr. 1, kan finde anvendelse.

Kommissionen støtter sig på sondringen mellem det almindelige og det nødvendige procesfællesskab mellem de sagsøgte. Den finder, at artikel 6, nr. 1, bør finde anvendelse i det første tilfælde, dvs. når krav, der fremsættes over for flere sagsøgte, i det væsentlige er faktisk og retligt ligeartede. Som eksempel anfører den sager anlagt mod solidariske skyldnere, mod skyldneren og kautionisten, mod ejere af fast ejendom og den, der personligt skylder et beløb, for hvilket der er tinglyst pant i tingbogen, eller mod personer, som sammen har begået en skadegørende handling.

B — *Fortolkningen af konventionens artikel 5, nr. 3*

Den britiske regering har ligesom Kommissionen gjort gældende, at for så vidt som Domstolen — som de har foreslået — anerkender, at artikel 6, nr. 1, kan finde anvendelse ved almindeligt procesfællesskab, kan denne bestemmelse alene danne grundlag for de tyske retters kompetence i hovedsagen, og det vil under disse omstændigheder ikke være hensigtsmæssigt at træffe afgørelse om fortolkningen af artikel 5, nr. 3.

1) *Kalfelis* har gjort gældende, at begrebet »erstatning uden for kontrakt« bør defineres på grundlag af den internationale privatret, der gælder for den ret, ved hvilken sagen anlægges. Subsidiært har han anført, at ordene i artikel 5, nr. 3, er tilstrækkelig vide til, at de kan danne grundlag for en kompetence for den ret, ved hvilken hovedsagen er anlagt, idet der i bestemmelsen tales om »Handlung, die einer unerlaubten Handlung gleichgestellt ist«. Han har ligeledes anført, at denne kompetence bør indebære kompetence til at påkende accessoriske krav, dvs. krav, der støttes på misligholdelse af kontrakten eller ugrundet berigelse.

2) Den *tyske og den italienske regering samt Kommissionen* er af den opfattelse, at begrebet »erstatning uden for kontrakt« må fortolkes selvstændigt i henhold til konventionen. Den italienske regering har ligesom Kommissionen gjort gældende, at Domstolen allerede har anerkendt dette i dommen af 22. marts 1983, Peters (sag 34/82, Sml. s. 987), for så vidt angår konventionens artikel 5, nr. 1, om kontraktsforhold.

Den tyske regering mener dog ikke, at det kan anerkendes, at kompetencen i henhold til artikel 5, nr. 3, kan føre kompetence med hensyn til andre spørgsmål med sig; dette indebærer i øvrigt ikke de store ulemper.

Derimod er den italienske regering af den opfattelse, at hvis flere krav er indbyrdes sammenhængende, bør det accessoriske krav følge hovedkravet, således som Domstolen allerede har statueret i dommen af 15. januar 1987, Shenavai (sag 266/85, Sml. s. 239).

Efter Kommissionens opfattelse bør dette spørgsmål om accessoriske krav, der er forskellige fra kravet om erstatning uden for kontrakt, ligeledes løses selvstændigt i henhold til konventionen, og hensynet til en god retspleje bør være afgørende, hvilket indebærer, at alle krav må indbringes for den ret, som har kompetencen med hensyn til de kontraktlige krav. Kommissionen har med hensyn til dette synspunkt ligeledes henvist til dommen af 22. marts 1983, Peters, jfr. ovenfor.

Den *britiske regering* har gjort gældende, at det må foretrækkes at definere begrebet erstatning uden for kontrakt på grundlag af reglerne i den internationale privatret, der er gældende for den ret, ved hvilken sagen er anlagt. Begrebet erstatning uden for kontrakt er nemlig for forskelligt i de forskellige medlemsstater. Den britiske regering anerkender dog, at dette kan føre til forvridninger fra den ene stat til den anden med hensyn til anvendelsen af artikel 5. Under disse omstændigheder går den ind for en løsning, som går ud på, at der ved anvendelsen af konventionens artikel 5, nr. 3, opereres med én definition af begrebet erstatning uden for kontrakt, som kun vedrører kompetencereglerne, således at sagens realitet afgøres på grundlag af den internationale privatret, der er gældende for den ret, ved hvilken sagen er anlagt. Heraf følger med hensyn til spørgsmålets andet aspekt, nemlig de accessoriske krav, at den ret, ved hvilken sagen er anlagt, kun kan påkende disse, hvis de støttes på reglerne om erstatning uden for kontrakt. Hvis dette ikke er tilfældet, må der i Bruxelles-konventionen søges et andet grundlag for kompetencen, for at den pågældende ret fortsat kan være kompetent.

Y. Galmot
Refererende dommer